

Konuşanlar:
Sevgi Kılıç-Remzi Aydın

Perihan Balcı'nın "Türk Evleri" Mücadelesi

T.E.: Sayın Balcı, Eski Türk Evleriyle ilgili çalışmalarınıza ne zaman başladınız? Ve niçin böyle bir konuyla alâkadar oldunuz?

P.B.: Anlatayım 1965 yılında annemi kaybettikten sonra oyalanmak gayesiyle fotoğraf çekmeye başladım. Fakat asıl önemlisi çocukluğum Aksaray'daki o eski Türk evlerinin içinde, o evlerin huzuruyla, güzelliğiyle geçtiği için hep o günlere hasret duyuyordum... Ve fotoğraf çalışmalarımı bu yönde yoğunlaştırdım.

Eski kültür hazinemizin temeli olan bu evlerin gün geçtikçe yerlerini taş yapılara bırakması ve gündün güne azalması beni üzüyordu. Onların tanıtılması, korunması gerektiğine inandığım için bu evlerin fotoğraflarını çekmeye başladım.

İlk sergimi 1968'de açtım. Ondan sonra devamlı 17 yıl içinde 35 dolayında sergi açtım. Önce Eski İstanbul Evleri, sonra İstanbul Sokakları derken çalışmalar birbirine eklendi.

Daha sonra yalıları, köşkleri görüntüledim. Böylece de devam ediyor.

T.E.: Efendim, Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği'ni ne zaman kurdu-

nuz? Derneğin kurucusu ve başkanı olarak dernek çalışmalarınızın amacını anlatır mısınız?

P.B.: Tabii, Dernek çalışmalarına başlamanız biraz enterasan oldu, şöyle ki 1975 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Başkanı benden bir sergi istemişti. Akademideki sergim büyük alâka görünce Kültür Bakanlığı tarafından Ankara'da da sergi açmam istendi. Ankara'da Kültür Bakanlığı'na ait olan Galerideki sergimin açılışına o zamanın Kültür Bakanı Rıfki Danişman, Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfü Tokoğlu, İmar ve İskan Bakanı Nurettin Ok, şimdiki Kültür Bakanı'ımız İlhan Evliyaoğlu ve diğer Devlet yetkilileri katılmışlardı.

O sergide 280 parça fotoğrafım vardı ve büyük alâka gördü. Sergide bulunan Lütfü Tokoğlu Bey bana dedi ki "Perihan Hanım, şu serginizle bizi utandırdınız, şimdiye kadar biz bu konuya eğilmedik ve bundan da üzüntülüyüz, bize ders verdiniz" dedi. Kendilerine çok teşekkür ettim.

O sene yani 1975 yılı Avrupa Konseyi'nce "Mimarî Miras Yılı" ola-

rak kabullenilmiş ve Avrupa'nın muhtelif yerlerinde eski ev sergileri açılıyor ve bu konularda konferanslar, gösteriler yapılıyor.

Hemen orada Lütfü Tokoğlu benim sergimin derhal Paris'e gönderilmesini emretti ve 177 parça fotoğrafımla ben Paris yoluna çıktım. 1975 yılının Aralık ayının dördüncü günü Paris'te Turizm ve Tanıtma Bakanlığı' mızın Enformasyon bürosunun sergi salonlarında sergimi açtım. O sergiye Avrupa Konseyi üyeleri Unesco üyeleri, Vali ve bir çok tanınmış kişi geldiler, fevkalâde ilgilendiler. Orada Türk Mimari'sini gördü ve hayran kaldı Avrupa'lı.

Sergim sürerken "Eski Fransız Evlerini Koruma Derneği" için de bir kokteyl vermiştik. Bu dernek 100 yıllık tarihi olan bir kuruluş. Dernek üyeleriyle tanıştığımızda bana "bu kadar güzel eserlerinizi nasıl muhafaza ediyorsunuz? Bir çalışmanız var mı? Derneğiniz var mı?" şeklinde sorular yönelttiler. Ne yazık ki böyle bir çalışmamız olmadığından "evet" diyemedim.

Ancak onların çalışmalarıyla ilgili bilgiler alarak, çalışmalarını yakından inceleyerek yurda döndüm.

Ve 1976 yılının Haziran ayında ben Derneği kurdum. Ayrıca Paris'teki sergimde tanışmış olduğum "Avrupa Kültürel ve Tarihi Derneklerini Koruma Federasyonu" Başkanı'na bir mektup yazarak üye olmak istediğimizi bildirdim. Bundan memnuniyet duyacaklarını bildirdiler ve hükümetimizin izniyle bu derneğe üye oldum.

Derneğimizin amacına gelince, amacımız Eski Türk Mimarisinin korunması, dolayısıyla geleneklerimizin korunmasıdır.

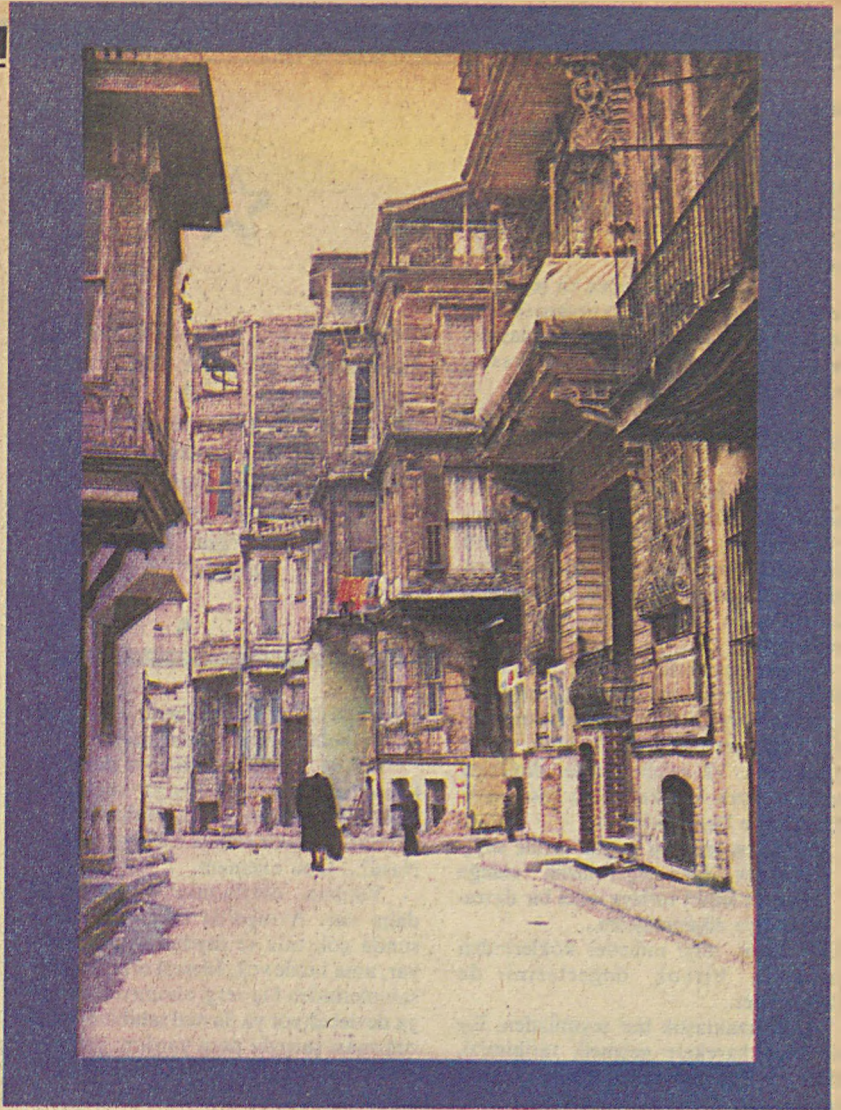
Türk Evleri, Türk insanının hayatını, örf ve adetlerini yansıtmaya ve sergilemeye bakımından geçmişimizi belgeleyen en önemli değerlerimizdir. Mimarimiz korunur ve gelecek nesillere örnek edilirse geleneklerimiz de korunur bence. Çünkü ikisi birbiriyile son derece içindedir.

T.E.: Eski Türk Evleri'nde sizin tesbit ettiğiniz özellikler nelerdir?

P.B.: Benim çocukluğum Eski Türk Evlerinde geçtiği için bu evlerin özelliklerini bizzat yaşadım ve en ince ayrıntılarına kadar size bilgi verebilirim.

Efendim, Türk insanının hayatının sadeliği, saygınlığı, mahremiyeti, aile birliği ve dayanışması, bu evlerin her köşesinde belirgin bir şekilde görülür.

Çocukluğumda Afyon'da büyük-babamlara gider, yazları orada kalırdık. Eve girerken ayakkabılar çıkardı, evde yer sofrasında yemeğimizi yerdik, çok ama çok tatlı olurdu. Düşününüz üç nesil biraraya gelirdi; fakat hiç bir

münakaşa yok, kavga yok... Asla çirkin bir gürlütlü olmazdı. Herkes birbirine saygı ve sevgi gösterirdi. Evin erkeğine büyük saygı gösterilirdi...

Namazlar kılınır, dini günlerde neşe içinde biraraya gelinir, sohbetler edilirdi. Ev içindeki bu güzel düzen de her şeyimize aksediyordu. O zaman komşuluklar da bir başka güzel olurdu. Herkes birbirinin hakkına hukukuna saygılıydı. İşte bütün bunlar için ben eski Türk evlerinin korunmasını istedim.

T.E.: Eski Türk Evleri'ndeki mimari özellikler nelerdir?

P.B.: Geleneksel Türk Mimarisi kendine özgü hayat şartları içinde dış ve iç görünüm arzeder. Haremlik, selâmlık, divanhâne gibi büyük bölümler dışında, sofa, hayat, kiler ve oda içlerinde ocak, yüklük, gusülhane gibi ihtiyaçlarla bütünleştirilmiş eski Türk Evleri... Sürme pencere, tepe pencere, kafes, cumba, çıkma, saçak, geleneksel Türk Mimarisi'ni tamamlayan aksesuarlardır. Ayrıca her evde küçük de olsa içinde

hanımeli, asma ağacı bulunan bir bahçe de vardı.

Bu yapıların estetik güzelliği yanında, iklimin rutubetli oluşu sebebiyle binaların tahtadan yapılması, içinde yaşayanların sıhhatini korurdu.

T.E.: Efendim, biliyorsunuz, aile toplumun çekirdeği ve temel taşıdır. Eski Türk Evleri'ndeki aile yapısını bize anlattınız, yeni Türk Evleri'ndeki geçişi birlikte yaşıyoruz. Eski ve yeni aile ve ev düzenindeki benzerlik /a da tazatları tahlil eder misiniz? Ya.. Türk evleri hakkındaki düşünceleriniz?

P.B.: O zaman söylemiştim. Üç nesil bir arada oturuyor, fakat hiç bir huzursuzluk olmuyor, sevgi ve saygı bağları güçlü oluyordu. Çevre sükûneti, komşuların birbiri ile yardımlaşması örnek bir tutumdur.

Şimdi ise apartman denen taş yığınlarına sıkışık kalmışız. Bir evin kurulabileceği yere 20 ailelik apartman daireleri yapıldı. Hiç tanımadığımız insanlarla bir arada oturuyorsunuz. Hiçbir münasebetiniz yok ancak mahremiyetiniz birbirinizce

biliniyor.

Bu apartmanlar Batı taklitçiliğiyle, Batı tesiriyle yapılmış. Sorarım size bu yapıların ne özelliği var? Sıhhi bir özelliği mi var? Estetik bir güzelliği mi var? Bir an'aneyi devam ettirecek yönleri mi var?

Bana kalırsa hiç ama hiç bir şey yok. Ve artık insanlar bencil, o saygın sokaklar birbirini tanımayan, yabancılaşmış bir hayat içine girmiş. İnsanlar arasındaki terbiye, nezaket kaybolmuş.

Bu yozlaşmanın ve Batı taklitçiliğinin çok geç kalınmadan önlenmesi gerekir.

Halbuki Batı artık Doğu'ya yönelmiştir. Amerika'da ve Avrupa'da toplumun içinde bulunduğu boşluktan mütevellit esrar v.s. alışkanlıkları başgöstermesi sebebiyle Batı, Doğu'nun sağlam aile yapısından söz etmeye başlamıştır.

Çocuklara verilen bu kadar serbestlik ve hürriyetin zararlı olduğunu artık onlar da görmüşlerdir. Ve en iyi terbiyenin bizim terbiyemiz olduğunu takdir etmişlerdir. Ve geleneklerine, dinlerine sahip çıkmak için her türlü hassasiyeti göstermeye başlamışlardır.

T.E.: Yaşanmış bir büyük tarihe saygı göstermek bir değerlilik olduğu kadar milletleri terbiye edici bir davranıştır diye düşünmüştüm...

P.B.: Tabii, tabii milletler köklerinden koparsa, birçok değerlerini kaybederler.

Çok uzaklaştık her şeyimizden. Bir an önce harekete geçmeli, tarihimizi, kültürümüzü, gençlerimize ve çocuklara tanıtmalıyız. Toplumumuzun sıhhati için çok lüzumlu bu, çok...

Bütün miraslarımızla birlikte mimari mirasımız da harcanmıştır.

İşte Türkiye'nin en büyük, en muhteşem şehri, 2000 yıllık tarihi bir mirasa sahip eski İstanbul harcanıp yok olmuştur. Bitmiştir.

T.E.: Sayın Balcı, slayt gösterinizde de yer alan Boğaziçi'ndeki bazı çok değerli yalıların yanma ve yıkılma olayı var. Sizin de tesbit ettiğiniz gibi bu kazaan yanan ya da çok eski olduğu için yıkılan tarihi eserlerin yerine 6-7 katlı apartmanlar yapılıyor. Öncelikle bu gibi yapılar için neler söylersiniz? Böyle müessif yanma ve yıkılma olaylarına meydan vermemek için ne gibi tedbirler alınmalıdır?

P.B.: Çok önemli bir konuya temas ettiniz. Evet slayt gösterimde de yer aldığı gibi, tarihi değeri fazla olan, oturulabilir durumda bir bina yanıyor veya ana cadde çatır çatır yıkılıyor ve hemen ardından bir apartman yapıyor. Buna da hiç kimse ses çıkarmıyor. Maalesef şimdiye kadar böyle oldu. Çok çirkin bir olay.

Bunun sebebi kültür eksikliğidir,

“Bizde bir Batı hayranlığı neticesinde an'aneler bir tarafa bırakılmış, tarihle bağlar koparılmış, bu hâle gelinmiştir. Türk insanının hayatının sadeliği, saygınlığı, mahremiyeti, aile birliği ve dayanışması, bu evlerin her köşesinde belirgin bir şekilde görülür.”

oturduğu şehri sevmemdir, bir milli kültür politikamızın olmayışdır.

Bir de maddi politikanın döndüğü kanaatindeyim... Kimseyi suçlamak niyetinde değilim, ama muhakkak ki paralar dönüyor ortada... Fakat nerde?.. Nasıl?... Onu bilemem.

Yıkılma olaylarının başka yönü daha var. Avrupa'da eski evler hususunda çok titiz ve faydalı uygulamalar var, ama bizde yok. Meselâ orada eski ev sahiplerinden hiç vergi alınmıyor. Binayı ya devlet alıyor ya da mal sahibine orada oturması şartıyla para yardımı yapıyor. eski evlerin bakımı her sene belediyelerce gerçekleştiriliyor. Yani devlet ev sahibine hiç bir külfet yüklemiyor. Hatta bazı ev sahipleri evlerinin bakımını kendilerine yapmak isterlerse, bakım masrafları kendilerine veriliyor. Ve evler sağlam ve bakımlı kalıyor.

Bizde bunlar yok. Eski bina eğer Anıtlar Yüksek Kurulu'ndan tescilli ise bina sahibi eski eser evinde oturuyor.

Tescillerde 3 derece söz konusu. 1. derecede eski eser sayılan bir binaya hiç bir çivi çakılamıyor. 2. derecede eski eser olarak nitelendirilen lüzum görülürse yıktırılabilir (Yerine aynısı yapılmak şartıyla), 3. derecede olana ise “yık-yap” deniliyor.

Ve tescilli olan binadan, -eğer mal sahibi içinde oturuyorsa- devlet % 10 vergi alıyor. Yani % 90 vergiden muaf.

Eğer ev sahibi evde oturmuyor ise, devlet % 100 vergi alıyor. Ve hiç bir kolaylık da sağlanmıyor.

Böylece de eski ev sahipleri evlerine bakamıyorlar. Ben 17 senedir fotoğraf çekiyorum. Hepsini de parasızlıktan şikâyet ediyorlar. Meselâ Abutlar yalısı vardı, slaytlarda göstermiştim, içinin tavanlarını gördünüz, ne kadar ince bir zevkin ürünü değil mi? İşte bu güzel ese-

rin sahibi rahmetli Belkis Hanım'dı...

Abutların anneleri. Konuştuğum zaman üç aylık emekli maaşıyla geçiniyordu. Buna karşılık ev 20 odaya yakındı. Evin hizmetinin yapılabilmesi için hizmetçi tutulması şarttı. Belkis Hanım aldığı emekli maaşıyla bu evin bakımını yaptırılmayacağı, hizmetçi tutamayacağını üzümlerle belirtiyordu. Hakikaten de evin bakımına para yetiştirilebilecek gibi değildi. Ancak sağ olduğu sürece çocukluğunun geçtiği bu değerli evi sattırmadı. Daha sonra sattırılacak ve zannediyorum yıkıma terkedildi.

Evler yıkıma terkedilince öyle bir hâle geliyor ki, bir çok malzemesi sökül-müş, artık iskelet halini almıştı ve tabii tehlike arz ediyor. Böylece belediye tarafından mecburen yıktırılıyor... Ardından bina yapılıyor...

T.E.: Efendim çalışmalarınızın yoğunluğuna eski İstanbul evleri, yalılar ve bilâhare köşkler oluşturuyor. Eski ve yeni İstanbul üzerine düşünceleriniz nelerdir?

P.B.: Eski İstanbul adeta bir anıt idi. Evlerin, köşkerlerin, yalıların her biri bir değerdi. Ve bu güzel eserler yüz yıllar boyu bütün yabancıların dikkatini üzerlerine çekmişlerdir. Dünyada İstanbul'u herkes bilir. Ve yine Avrupa'lularca İstanbul dünyanın incisi denilmiştir. Meselâ “Julia Pardou”nun İstanbul Mektupları” diye bir filmi göstermişti TV’de. Bu hanımın İstanbul’dan arkadaşlarına yazdığı mektupların birinde “İstanbul dünyanın severlidir” demektedir.

O devirlerde, yani 1800’lerde... İstanbul’a gelip de hayran kalmayan bir yabancı olmamıştır.

Fakat şimdi bitiyor İstanbul, tükeniyor... 2 bin yıllık tarihi mimari mirasa sahip olan (Bizimle 600 yıla yakın) bu şehir yok edilmiştir.

Falih Rıfıkı Atay, “Taymis Kıyıları” adlı bir gezi yazısında, bir Fransız şehircilik uzmanının “Osmanlılar bina kurdukları yere ağaç dikerlerdi, biz ise bina kurmak için ağaç söküyoruz” diye yakındığını yazıyor. Şimdi bunun tam tersi oldu. Maalesef bir apartman kurmak için inşaat sahasında yüzlerce ağaç kesiliyor. Erenköy ve havalisinde hisşimla yıkılan tarihi evlerin asırlık ağaçları nasıl acımasızca katlediliyor görüyorsunuz...

Böyle tarihi bir şehre, güzelim Boğaziçi’ne bir çivi çakılırken düşünülmesi gerekirken, sahip çıkılmaması üzü-lünecek, utanılacak bir olaydır. Maalesef gelen giden hükümetlerin, gelen giden belediyelerin hatasıdır bu... Hiç birisi İstanbul gibi tarihi bir şehre sahip çıkmamıştır.

Sosyo-ekonomik sebepler, Anadolu’ dan İstanbul’a akın dolayısıyla da bugünkü çirkin, düzensiz İstanbul’a gelinmiştir.

Şimdi İstanbul plansız programsız karmakarışık bir şehir görünümü arz-

